

Interview

Groningse sociologie door de ogen van Lindenberg en Stokman: een toevluchtsoord

Geertje op de Hoek

Rijksuniversiteit Groningen
g.c.op.de.hoek@student.rug.nl
eerstehulpbijbestaan.wordpress.com

Foto: J. Pass & A.F. Stokman

Siegwart Lindenberg

- Geboren in 1941 in München
- Sociologie gestudeerd aan de Universiteit van Mannheim
- Gepromoveerd in 1971 aan Harvard University
- Hoogleraar sociologie geworden in Groningen in 1973

Frans Stokman

- Geboren in 1941 in Amsterdam
- Politicologie gestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam
- Gepromoveerd in 1977 aan de UvA
- Hoogleraar sociologie geworden in Groningen in 1977

De mooiste tijd ooit

In de tijd dat Lindenberg en Stokman studeren, de jaren zestig, gaan alle deuren voor hen open. Het is zoals Lindenberg omschrijft:

‘De mooiste tijd ooit in Europa. Het was allemaal opbouw, groei, beter, morgen. En zo was de stemming ook. Al waren er toen ook al waarschuwingen voor de limit to growth, een thema dat opkwam in de jaren zeventig. Een heel andere tijd. Het enige dat een beetje roet in het eten gooide was de toenemende individualisering door al die welvaart. De consensusdruk – solidariteit – begon langzaam ruimte te geven aan “iedereen zijn eigen mening”.’

Voor hun carrière zijn de vooruitzichten ook heel anders: ‘Het was voor mij helemaal zeker dat ik hoogleraar zou worden’, vertelt Lindenberg.

‘In die tijd was er een enorme groei van studenten. Je had overal sociologen, economen en sociaalpsychologen nodig. Doordat de universiteit al die studenten moesten opleiden was er een groeiende vraag naar goede hoogleraren. Ik wist ook al dat ik hoogleraar wilde worden toen ik begon met studeren.’

Lindenberg: van Duitsland via Amerika naar Groningen

Siegward Lindenberg komt oorspronkelijk uit Duitsland, waar hij in Mannheim een van de eerste studenten sociologie is.

‘Ik ben eigenlijk begonnen bij filosofie, maar via studie van Marx ben ik bij sociologie terecht gekomen. Er werd toen in Mannheim een nieuw sociologiedepartement opgericht, waar ik anderhalf jaar lang met drie andere studenten en vier hoogleraren de enige was die sociologie als hoofdvak had. Dat was een hele bijzondere tijd, met intensieve studie. Er was in de studie een sterke nadruk op wetenschapsfilosofie met veel aandacht voor de klassieken: Durkheim, Weber en Adam Smith. Een van onze hoogleraren was filosoof en socioloog Hans Albert. Op de studie was er een sterke belangstelling voor wetenschapsfilosofie. Er werd nagedacht over wat verklaring was, hoe het werkte en waarom het zo belangrijk was. Toen werd sociaalpsychologie al belangrijk gevonden, omdat de wetenschapsfilosofie toen sterk de richting van de microfundering van verklaringen uitging.’

Hij licht toe: ‘Om een theorie op te kunnen stellen is het van belang altijd terug te keren naar wat het betekent voor het individu. Gedragstheorieën, processen en mechanismen waren daarom belangrijk om naar te kijken.’

Het onderwijs wordt anders ingevuld.

‘Wij werden door sommige van die hoogleraren ook gewoon thuis uitgenodigd. Het was zo’n meester-gezelrelatie, waar je dan ook boeken meekreeg om te lezen en waar je dan heel veel met elkaar discussieerde. We hadden veel hoorcolleges, maar ook veel werkcolleges, waar dan vaak ook andere studenten bij zaten. Dat waren meestal economen, maar het bleef eigenlijk altijd klein. Wij kregen bijvoorbeeld hoorcollege in formele logica door Hans Albert en eerst zaten er dan twintig mensen in college, na een tijdje tien en uiteindelijk waren wij drie nog over.’

Deze periode staat in groot contrast met Amerika, waarnaar Lindenberg vertrekt in 1966.

‘Nadat ik mijn master had gehaald ging ik naar Amerika, naar Harvard, waar Mark Granovetter – een jaar eerder als student aangekomen – mijn mentor werd. Socioloog Talcott Parsons had een departement Social Relations opgericht, waar psychologie, antropologie en sociologie samen waren gevoegd. Het onderwijs was daar dus al sterk interdisciplinair.’

De competitie tussen de studenten is in Amerika een stuk groter:

‘In Mannheim deden we ons best omdat we zo’n kleine groep waren, dan valt het op als je niets doet. Maar in Harvard deed je je best omdat de competitie zo groot was. Ik durfde vaak niet met andere studenten te praten over ideeën, uit angst dat diegene er de volgende les mee zou pronken.’

Lindenberg gaat na Harvard in ’69 naar Princeton en wordt daar *assistant professor* ‘bij de filosofen’, waar hij papers publiceerde met Paul Oppenheim. Na een jaar verplaatst hij zich naar het sociologiedepartement.

‘Ik had daar alle vrijheid om een sociologie te beoefenen die ik toen al cognitieve sociologie heb genoemd. Ik heb daar onderzoek (en experimenten) gedaan als socioloog, die gingen over cognitie van netwerken en hiërarchieën.’

Daarna krijgt hij een aanbod om te solliciteren in Groningen.

‘Ik moet toegeven, ik had nog nooit van Groningen gehoord, maar het kwam mij wel goed uit. Ik was getrouwd met een vrouw die al twee kinderen had en hun vader deed moeilijk. Toen dacht ik: nou, een paar duizend kilometer tussen ons en hem zou ons goed doen! Toen heb ik hier gesolliciteerd en sindsdien zit ik hier.’

De eisen die worden gesteld bij de sollicitatie zijn erg verschillend van nu. ‘Men keek veel meer naar wat je kon en waar je naartoe wilde in plaats van hoeveel publicaties je al had, hoe vaak je al bent geciteerd. Toen keken ze of ze de indruk hadden dat iemand goed was, hoe je overkwam in het gesprek en wie je warm had aanbevolen. Ik had zelf maar twee publicaties op mijn lijst!’

Stokman: van Amsterdam naar Groningen

De route naar Groningen van Frans Stokman ziet er anders uit.

‘Ik studeerde politicologie aan de Universiteit van Amsterdam, die was in die tijd heel breed. Ik had in de eerste drie jaar vijf vakken, van gelijk gewicht: politicologie, economie, sociologie, geschiedenis en sociale psychologie. Dat geeft je een enorm brede basis. Ik ben ook nogal actief geweest in het studentenleven. Ik was lid van de Amsterdamse katholieke studentenvereniging Thomas (Sanctus Thomas Aquino). Ik ben na mijn kandidaatsexamen praesens geworden van de Unie van Katholieke Studenten in Nederland. Dat was heel leuk en leerzaam.’

Stokman vertelt lachend:

‘We zijn op een gegeven moment ook bij de President van de Automobiel Fabriek van de Daf (Van Doorne) geweest om te vragen of we niet een DAF konden krijgen. En toen hebben we inderdaad het hele jaar in ons Dafje de verschillende verenigingen kunnen bezoeken.’

‘Na mijn kandidaats ben ik kandidaatsassist geworden bij Rob Mokken. Dat was een hele hechte samenwerking tussen hem en mij. Die samenwerking is het begin geweest van mijn specialisatie in socialenetwerkanalyse. Doordat Mokken samenwerkte met Jac Anthonisse van het Mathematisch Centrum in Amsterdam, is daar in samenwerking met ons het eerste grote socialenetwerkenprogramma ontwikkeld: “Graphlib”. Daarmee konden we heel grote netwerken analyseren op belangrijke kenmerken, en posities van bedrijven en personen in het netwerk bepalen. Voorbeelden daarvan zijn de dichtheid van het netwerken, de mate waarin het netwerk een gecentraliseerde structuur heeft, welke posities organisaties in het netwerk innemen en dat soort kenmerken meer. Dat heeft geleid tot het boek *Graven naar Macht*, waarin Mokken en ik de uitkomsten van twee leeronderzoeken hebben gerapporteerd naar de zogenaamde “Tweehonderd van Mertens”. Mertens, de vakbondsleider, stelde dat Nederland geregeerd werd door tweehonderd mensen met vele functies in bedrijfsleven en politiek. In ons grafen-analytisch onderzoek stelden wij de bedrijven centraal en zagen wij de cumulatie van functies van personen als communicatie- en invloedlijnen tussen bedrijven onderling en met de politiek.

In een bijlage hadden wij een lijst van personen die de meeste lijnen legden. En zo kwam toch weer in de publiciteit het accent op de personen te liggen en werden de tweehonderd van Mertens de vijftig van Mokken en Stokman. Later kreeg dit een vervolg in het internationaal-vergelijkend onderzoek naar Networks of Corporate Power, samen met Prof Rolf Ziegler (München) en John Scott (Leicester).’

Dat Stokman dan al wordt gevraagd wetenschappelijk medewerker te worden, zorgt ervoor dat hij zijn wens om politicus te worden opschort. Hij schrijft een proefschrift over de Verenigde Naties bij Rob Mokken en Peter Baehr, waarvoor de gegevens verzameld worden uit openbare bronnen en een aantal interviews die hij in Amerika bij de Verenigde Naties afneemt. Maar nog voordat dat af is, wordt hij al benaderd voor een hoogleraarschap in Groningen door Ivo Molenaar. ‘Het proefschrift is een heel mooi boek geworden, dat helaas bijna nooit is gelezen, maar wel heel mooi is uitgegeven’, grinnikt Stokman.

Aan het vak sociologie in zijn studie heeft hij geen warme herinneringen. ‘Sociologie als vak was vreselijk, die docent was helemaal niet goed. Nee, daar heb ik eigenlijk vrij weinig geleerd.’ Op de vraag waar de liefde voor sociologie wél is ontstaan, wijst Stokman eerst naar Lindenberg.

‘Zijn modelmatige aanpak sloot goed aan bij die van mijzelf, terwijl mijn methodologische aanpak goed aansloot op die van Ivan Gadourek en de andere leden van de vakgroep Methoden en Technieken in Groningen. Gadourek en de M&T-vakgroep waren een toevluchtsoort voor velen die de conflicten binnen de Groningse sociologie wilden vermijden. Daar kon ik in eerste instantie de methoden goed integreren met de theorie, vanuit de theorie op zoek gaan naar specifieke methoden die daarvoor belangrijk zijn.’

Hij houdt het niet bij Amsterdam en Groningen, maar vertrekt ook voor een jaar naar Ann Arbor (Michigan) als *Dutch visiting professor*. ‘Ik heb daar een jaar bij de politicologen gezeten en dat was heel erg interessant en leuk. Die contacten zijn ook doorgegaan toen ik weer terugkwam in Nederland.’

Na de succesvolle analyse van machtsstructuren, gaat Stokman door met het kijken naar processen waarin politieke besluiten tot stand komen. ‘Daar is de theorie over politieke besluitvorming uit voortgekomen die ten grondslag ligt aan het computerprogramma Decide en de onderzoeken naar besluitvormingsprocessen.’ Voorbeelden van dergelijke processen zijn besluitvorming in de Europese Unie en onderzoek naar uitkomsten van de klimaatconferenties in Kopenhagen in 2009 en Parijs in 2015.

‘Tedereen had het idee dat Kopenhagen een groot succes zou worden, maar uit ons onderzoek bleek dat er op twee punten geen overeenstemming zou komen. Dat rapport heb ik ook aan de minister kunnen overhandigen, die hier toevallig was voor een lezing. Daar ondervond ik het voordeel van de afstand van Groningen tot Den Haag: ze had tijd om het in de auto op de terugweg te lezen! Ze heeft me nog teruggebeld om toe te geven dat ik gelijk had met mijn rapport.’

Na het succes van zijn onderzoeken, houdt Stokman zich nog altijd bezig met het voorspellen van politieke uitkomsten. Zo voorspelt hij nog steeds coalitieakkoorden.

Roerige jaren

Als Lindenberg en Stokman arriveren in de vakgroep van de Universiteit van Groningen, verkeert de sociologie in Nederland in turbulente tijden. Vele docenten zochten toevlucht in de vakgroep Methoden en Technieken van Ivan Gadourek. Op dat moment zit de sociologie in Nederland en vooral in Groningen nog in een erg ideologische hoek, legt Lindenberg uit:

‘Je doet alleen maar sociologie als je actievoert, en als je de wereld niet verandert ben je gewoon geen goeie socioloog. Er was veel conflict over wie je nou moest volgen: Lenin, Mao of Stalin. Een verschrikkelijke tijd, waarin mijn kamer ook om de haverklap werd bezet door boze studenten die dan door al mijn papieren gingen. De politiek had toegegeven, het onderwijs was gedemocratiseerd: de universiteit moest worden bestuurd als een gemeente, ook in de faculteitsraden. Zo werd het dankzij die raden bijvoorbeeld mogelijk om oneindig te herkansen.’

Lindenberg belandt in Groningen middenin deze woelige tijden en sticht zijn eigen vakgroep theoretische sociologie ‘met een man of vier’. Op dat moment zijn er twee filosofen, Harmsen en Nauta, die verantwoordelijk zijn voor de theorie en direct een tegenvakgroep oprichten: Filosofie en Maatschappijwetenschap. Die vakgroep krijgt een heel prominente, uitgesproken medewerker, Pim Fortuyn. ‘Zij konden studenten goed organiseren en hadden daardoor ook altijd een meerderheid in de raden. Het was moeilijk om iets op te bouwen in die tijd. In het tijdschrift *Wetenschap en Democratie* hebben Harmsen en ik elkaar bestookt met artikelen.’ Ondanks de moeilijkheden lukt het Lindenberg toch om de theoretische sociologie van de grond te krijgen, ook in het onderwijs. Het loopt uit op een wapenstilstand tussen de twee groepen.

Stokman vervolgt:

‘De conflictsituatie waarin men hier zat, maakte dat een heleboel mensen die zat waren van het conflict en van de marxistische benadering, vluchtten. Zij kwamen allemaal terecht bij Ivan Gadourek bij de vakgroep Methoden en Technieken. Toen ik hier kwam, bestond die vakgroep uit bijna tien mensen. Gadourek kon niemand weigeren, hij adopteerde iedereen. Die groep was heel erg methodengericht en heel weinig inhoudelijk. Er werd heel weinig gepubliceerd en mensen waren bezig met ellelange proefschriften. Ook liepen de studentenaantallen terug. Een van de problemen die ik in het begin op te lossen had was: hoe krijg je al die mensen weg? In de vroege jaren tachtig heeft Lindenberg als decaan de stafleden eerst terug moeten brengen van vierenvijftig naar zesendertig en toen moest ik, als zijn opvolger, als decaan nog eens het aantal reduceren naar achttien, in een paar jaar tijd. Dat heeft wel heilzaam gewerkt: de groep die is achtergebleven was heel sterk wetenschappelijk georiënteerd en kon goed met elkaar samenwerken. Toen zijn de vakgroepen ook opgeheven en is er één vakgroep sociologie gekomen.’

Stokman doet over die ontslagen nog een anekdote uit de doeken:

‘Pim Fortuyn stond aan mijn bureau toen hij had gehoord dat ik van plan was hem eruit te werken. Hij zei: Frans, ik begrijp dat jij mij weg wilt hebben, waarop ik dat beaamde. Hij zei: “nou, ik wil ook wel weg, maar dan wel met een jaar extra salaris”. Hij ging mijn kamer uit en toen ben ik onmiddellijk ook mijn kamer uitgelopen naar de rector, die toen tegenover mij een kamer had. Ik zei: “hij wil weg en nu gaat hij ook weg!” Dat was een grote opluchting.’

Lindenberg wil nog kwijt dat Fortuyn zich opportunistisch gedroeg. ‘Hij heeft mij ook geholpen mensen uit zijn eigen vakgroep te ontslaan. En hij was nog niet weg bij ons of hij draaide helemaal van marxist naar superkapitalist. Dat ging heel rap, dat kon bij Pim gewoon.’

Stokman en Lindenberg vinden elkaar in Groningen op twee manieren. Allereerst zijn ze er beiden van overtuigd dat je methoden – in de woorden van Stokman – ‘niet moet gebruiken als visnet’. Gadourek is meer een empirist die goed is in het beschrijvende onderzoek, maar theoretisch erg oppervlakkig blijft. Ten tweede is sociologie volgens Lindenberg ‘net zo sociologisch als het politicologisch is.’ Met de komst van Tom Snijders, een jonge wiskundige, kan netwerkanalyse opgebouwd worden vanuit de wiskundige hoek. Daarmee wordt hun methode heel erg gedrags-theoretisch gefundeerd. Er ontstaat aanpak met behulp van dynamische netwerk-

---

modellen van Tom Snijders, analyse van collectieve besluitvorming van Frans Stokman en gedragstheoretische fundering van Siegwart Lindenberg.

Er ondertussen was nog een ander, meer wetenschappelijk, conflict gaande: vrij vroeg in de jaren zeventig bouwt Lindenberg een werkrelatie op met de Utrechtse collega Reinhard Wippler. Er ontstaat een stevige samenwerking met Utrecht (Werkgemeenschap Verklarende Sociologie). ‘Later lukte het deze groep om door NWO (toen ZWO) erkend te worden als een groep die aanvragen kan beoordelen. Maar er was in die tijd een rivaliserende groep in Amsterdam, met Abram de Swaan als een van de belangrijkste figuren.’ Lindenberg legt het oorspronkelijke conflict uit: ‘Het ging over hoe je sociologie nou moest bedrijven. Groningen richtte zich voornamelijk op de popperiaanse aanpak, terwijl Amsterdam zich veel meer bezighield met een geschiedkundige aanpak’. Al merkt Stokman op dat Abram de Swaan daar dan wel een uitzondering op vormde.

‘Abram de Swaan was heel dubbel, die had ook speltheorie gedaan – heel mooi onderzoek – maar uiteindelijk heeft hij dat in de context van Amsterdam een beetje naar achteren geschoven. Wij deden vooral empirisch-theoretisch onderzoek en Amsterdam veel meer historisch gericht onderzoek.’

Lindenberg vervolgt:

‘Ondertussen is er in de politiek een kentering over de democratisering van het onderwijs. Die werd teruggedraaid en er werd een poging gedaan om *centers of excellence* te scheppen, waar je zelfs – en dat was toen nog vloeken in de kerk – selectief zou kunnen zijn over welke studenten je daar toelaat. Aan de Werkgemeenschap Verklarende Sociologie kwam uiteindelijk de vraag van het ministerie of wij niet ook zo’n center wilden creëren. Frans en ik waren de Groningse *founding fathers* samen met Reinhard Wippler en statisticus Albert Verbeek uit Utrecht, dat werd het ICS (Interuniversity Center for Social Science Theory and Methodology). Amsterdam richtte uiteindelijk ook zo’n centrum op.’

De toegevoegde waarde van sociologie

Zoals de sociologie in politieke invloed floreert in de jaren zeventig, zo krimpt de sociologie tijdens de crisis in de jaren tachtig. Lindenberg legt uit wat er gebeurde:

‘Er kwam in de politiek nadruk te liggen op marktwerking. Na de crisis van de vroege

---

jaren tachtig was er heel veel aandacht voor de markt. Als beleidswetenschap werd de sociologie weggedrukt door de economen. Daarvoor was dat wel anders, mensen werden gevraagd om advies te geven in de Sociaal Economische Raad (SER), of over familiebeleid, overal waren sociologen bezig. Maar de mensen die in de SER en andere adviesorganen kwamen zaten, werden meer en meer economen. De economen hebben het in het beleid nog altijd voor het zeggen.’

Hoewel het aan sociologische inbreng kan ontbreken de afgelopen jaren, betekent dat volgens Lindenberg niet dat de sociologen stil hebben gezeten.

‘Je moet niet vergeten dat daar heel veel ontwikkeling van gedegen onderzoek achter zit, wat vooral – moet ik eerlijk toegeven – door het ICS in Nederland tot stand is gebracht. We hebben jarenlang van elk proefschrift heel veel exemplaren naar de politiek gestuurd. Zo hoorden politici over sterk theoretisch gestuurd, gedegen onderzoek naar minderheden, opleiding en gezondheid. Dat soort onderzoek heeft de Nederlandse sociologie eerst internationaal al behoorlijk aanzien gegeven, maar ook nationaal bij de politiek is dat groeiende.’

Dat de economen nog niet verdreven zijn, wijt Lindenberg ook aan de huidige sterkte van de VVD. ‘Maar als je kijkt naar het gedachtegoed van linkse partijen zoals GroenLinks en de PvdA, heeft de PvdA zich vaak laten meeslepen in de trend van de marktwerking.’

In het publieke debat is er dan wellicht ruimte gekomen voor de socioloog, in de uiteindelijke politieke besluitvorming zijn de economen nog altijd te dominant volgens Lindenberg.

‘Er wordt veel gepraat over meer gelijkheid, maar uiteindelijk komt daar niets van terecht. De discussie gaat de hele tijd over minder marktwerking, maar de actie is er niet. Wat er uiteindelijk op die ministeries gebeurt, wordt toch door politieke partijen bepaald die sterk op economische groei hebben ingezet.’

Of die kentering nog komt, durft Stokman niet te zeggen: ‘jullie gaan het meemaken.’

Stokman ziet andere gebieden waar de sociologie op waarde wordt geschat.

‘In de verduurzaming hebben we een duidelijke inbreng. In een project waarvan ik een van de initiatiefnemers ben, “Samen Energie Neutraal” (SEN), gebruik ik socio-

---

logische en netwerkgedachten, waarbij we dorpen en buurten begeleiden om als gemeenschap energieneutraal te worden. Die aanpak blijkt voor een heel grote groep huishoudens te gelden, dus die aanpak wordt nu ook uitgewerkt.’

Lindenberg vult aan:

‘Een belangrijke theoretische ontwikkeling die daarmee verbonden is, is een nieuwe focus op *joint productions* en niet alleen op ruil. Bij *joint productions* staat centraal wat men samen tot stand brengt. Hiervoor ging men ervanuit dat ruilrelaties de belangrijkste relaties zijn, maar die kunnen bestaan dankzij functionerende *joint productions*! Dat betekent ook dat organisaties uiteindelijk nog belangrijker zijn dan de markt. Samen Energie Neutraal is daar een mooi voorbeeld van. De bijdrage van de sociologie ten opzichte van die van de economen komt daarmee ook in een ander licht te staan. Economen gaan uit van evenwicht in vraag en aanbod, wij gaan uit van kwetsbaarheid van evenwicht.’

De kwetsbaarheid van *joint production* is volgens Lindenberg en Stokman dan ook heel belangrijk voor de volgende generatie. Stokman moedigt aan om te kijken naar:

‘de condities waaronder *joint production* gecontinueerd wordt. Er hoeft soms maar heel weinig te gebeuren om een samenwerking uit elkaar te laten vallen: er was hier een dorp in Groningen waar het echt ontzettend goed ging met Samen Energie Neutraal, maar daar ontstond een conflict over bomen die weggezaagd zouden worden rond een kerk. Toen is de hele boel uit elkaar gevallen! Er moet worden gekeken naar wat die processen zijn die samenwerking kwetsbaar maken en wat er moet gebeuren om die processen theoretisch en praktisch in de vingers te krijgen. Met andere woorden, concentreer je op de kwetsbaarheid van wat goed gaat.’

Over de auteur

Geertje op de Hoek is studente sociologie en filosofie van een bepaald wetenschapsgebied aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze schrijft haar bachelorscriptie over pensioenleeftijden en is geïnteresseerd in arbeidssociologie. Ze was vorig jaar hoofdredacteur van *Sociologisch Antropologisch Periodiek* (SoAP) en organiseerde dit voorjaar de Nacht van de Sociologie in de gelijknamige commissie.